

เทศน์งานครบรอบมรณภาพของหลวงปู่ขาว อนาลโย ณ วัดถ้ำกลองเพล อุดรธานี
เมื่อวันที่ ๑๖ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๕๓๒

ตามรอยพระบาท

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส (๓ นน)

วันนี้เป็นวันครบรอบครบแห่งวันมรณภาพของหลวงปู่ขาว ซึ่งชาวเราทั้งหลายก็ได้มาประชุมกันทุกๆ ปีเรื่อยมาจนกระทั่งถึงปีนี้ การกระทำเช่นนี้เป็นการระลึกถึงบุญถึงคุณท่านที่ได้มีแก่โลกมาเป็นลำดับ จนกระทั่งท่านมรณภาพจากไป คดีธรรมทั้งหลายที่บรรดาลูกศิษย์ลูกหาได้ยินได้ฟัง ย่อมเป็นที่ระลึกและปฏิบัติตามไปได้นาน สาระสำคัญอยู่ที่ตรงนี้ ธรรมะที่ท่านสั่งสอนไว้แล้วอย่างใด ให้นำธรรมะซึ่งเป็นธรรมชาติที่ถูกต้องหรือตายตัวนั้นไปประพฤติปฏิบัติ ประหนึ่งจะเป็นเหมือนกับเราเดินตามหลังท่านไป ท่านถึงวันนั้นเราก็กถึงวันนี้

เพราะคำว่าธรรมของพระพุทธเจ้านั้น เป็นธรรมที่ออกมาจากพระทัยคือใจที่บริสุทธิ์ ใจที่บริสุทธิ์กับใจที่มีกิเลสเครื่องมัวหมองมืดตื้อครอบงำอยู่ย่อมต่างกัน การเห็นก็ไม่ชัด การรู้ก็ไม่ชัด ทุกสิ่งทุกอย่างที่เข้ามาสัมผัสสัมพันธ์ตีความหมายไปได้ต่าง ๆ นานา ซึ่งส่วนมากมักจะผิดไปเสมอ ผิดกับท่านผู้หูแจ่มตาสว่างภายในดังพระพุทธเจ้าของเรา พระพุทธเจ้าของเรานั้นเป็นใจที่สว่างกระจ่างแจ้ง ไม่มีสิ่งใดมาปกปิดกำบัง ถ้าจะเทียบแม้เมฆบาง ๆ ก็ไม่มีในพระทัยคือใจของท่าน คำว่าเมฆบาง ๆ นั้นก็หมายถึงกิเลสที่ละเอียดที่สุดอย่างนี้ก็ไม่อยู่ในพระทัยของท่าน จึงเรียกว่าท่านบริสุทธิ์สุดส่วน และเต็มภูมิของศาสดาที่ควรแก่การสั่งสอนสัตว์โลก

ด้วยเหตุนี้พระธรรมคำสั่งสอนของท่าน ไม่ว่าจะส่วนหยาบส่วนกลางส่วนละเอียด จึงรวมเข้าในคำว่าสวากขาตธรรม คือ ตรัสไว้ชอบแล้ว ตรัสไว้ดีแล้วทั้งนั้น การที่ว่าตรัสไว้ชอบแล้วนั้น ก็เหมือนกันกับแนวทางที่ไปสู่จุดนั้น ๆ ทางสายนี้ไปสู่นั่น ทางสายนี้ไปสู่อำเภอนั้น ผู้ที่ทำทางเอาไว้ให้ตรงต่อจุดที่หมาย คือบ้านหรือตำบลอำเภอนั้น ๆ เรียบร้อยแล้ว แม้ผู้นั้นจะตายไปแล้วก็ตาม ผู้ดำเนินตามหลังก้าวเดินไปตามทางสายนั้น ย่อมถึงจุดที่หมายได้เช่นเดียวกับท่านผู้ทำทางยังมีชีวิตอยู่

นี่พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนก็ทรงสั่งสอนด้วยความชอบธรรม คือด้วยความรู้ความเห็นทุกสิ่งทุกอย่าง แล้วจึงได้นำธรรมที่รู้ที่เห็นนั้นมาสั่งสอนสัตว์โลก เวลาสั่งสอนในขณะที่พระองค์ยังทรงพระชนม์อยู่ก็เป็นความถูกต้องแม่นยำอยู่เช่นนั้น เวลาท่านปรินิพพานผ่านไปแล้วคำสั่งสอนที่ซื้อมานั้นก็เป็นความถูกต้องแม่นยำ ไม่ได้เคลื่อนคลาดหรือนิพพานไปตามท่านเลย จึงเรียกว่าสวากขาตธรรม คือตรัสไว้ชอบแล้วทั้งทรง

มีชีวิตอยู่คือทรงพระชนม์อยู่และปรินิพพานไปแล้ว ธรรมะเหล่านี้ท่านผู้ใดนำไปปฏิบัติ ย่อมเป็นสิริมงคลแก่ท่านผู้นั้นเป็นลำดับลำดับ ตามกำลังความสามารถของตนที่ได้ บำเพ็ญมากน้อยเพียงไร ผลจะพึงสนองตอบเช่นนั้นเหมือนกันกับพระองค์ยังทรงพระ ชนม์อยู่ เพราะเป็นคำที่ถูกต้อง

จึงขอให้พี่น้องทั้งหลายได้ภาคภูมิใจในความเป็นมนุษย์ของเรา ที่ได้เกิดเป็น มนุษย์แล้วยังได้พบพระพุทธศาสนา อันเป็นธรรมอันเอกของศาสดาผู้มีพระทัยอัน บริสุทธิ์ ซึ่งแสดงไว้แล้วอย่างกระจ่างแจ้งไม่มีปิดบังลึกลับ ตามหลักความจริงที่มีอยู่ เป็นอยู่อย่างไรพระองค์ไม่ทรงลบล้าง เช่นพวกเปรตพวกผีมีพระองค์ก็บอกว่ามี เทว บุตรเทวดาอินทร์พรหมมีพระองค์ทรงรู้ทรงเห็นประจักษ์พระทัยแล้วก็บอกว่ามี นรกมี มีที่หลุมพระองค์ก็บอกไว้หมด อันนี้เป็นที่เสวยกรรมของสัตว์ที่มีหนักเบาต่างๆ กัน สวรรค์มีที่ชั้นก็ภูมิ พระองค์ก็ทรงแสดงไว้เรียบร้อยแล้วทุกอย่างไม่ทรงลบล้าง จนกระทั่งนิพพานพระองค์ก็ทรงแสดงไว้

นอกจากนั้น ยังทรงแสดงทางที่จะเข้าสู่ความดีสถานที่ดีทั้งหลายเป็นลำดับลำดับ ตั้งแต่ภูมิแห่งความเป็นมนุษย์ ต้องเป็นผู้มีศีลธรรมเป็นอย่างน้อย มากกว่านั้นก็สร้าง คุณงามความดีเพิ่มเติมแห่งความเป็นมนุษย์ของตนที่ได้เกิดมาเป็นมนุษย์แล้ว ให้เจริญ ยิ่งๆ ขึ้นไป ก็จะเพิ่มเติมหรือต่อเติมฐานะและความสุขความเจริญของเราให้ขยาย และสูงขึ้นเป็นลำดับลำดับ นี้พระองค์ก็ทรงสั่งสอนไว้ให้เราทั้งหลายได้ดำเนินตาม

ส่วนที่ชั่วพระองค์ทรงได้พบได้เห็นแล้ว เช่น สัตว์นรกที่ตกนรกหมกไหม้อยู่ใน แน่นอัดกันอยู่ด้วยอำนาจแห่งกรรม เป็นความทุกข์ความทรมานมาก ในโลกทั้งสามนี้ ไม่มีผู้ใดที่จะได้รับความทุกข์ความทรมานมากเหมือนสัตว์นรก ที่ตกอยู่ในหลุมแห่ง มหันตทุกข์มหันตโทษนี้เป็นอันดับหนึ่ง แห่งความทุกข์ในแดนสมมุติทั้งสาม คือ กามภพ รูปภพ อรูปภพ แดนนรกนี้เป็นสิ่งที่ให้ความทุกข์แก่บรรดาสัตว์ผู้ทำความ หยาบช้ำลามกอย่างมาก เป็นกรรมหนาหนักให้ได้รับความทุกข์ความทรมานแสนสาหัส อยู่ในแดนนรกหลุมนั้น สัตว์ประเภทใดที่ไปตกนรกหลุมนั้นก็ย่อมจะได้รับความทุกข์ เช่นเดียวกัน ไม่มียิ่งหย่อนกว่ากันเลย นี้พระองค์ก็ทรงรู้ทรงเห็นทุกสิ่งทุกอย่าง

ไม่ว่าแต่เห็นเพียงนรกนั้นเลยยังเห็นสัตว์นรกที่ตกอยู่นั้น แออัดกันไปด้วยความ ทุกข์ความทรมานทุกด้านทุกทาง ขึ้นชื่อว่าทุกข์แล้วกองอยู่ในหลุมนรกนั้นหมด ขึ้นชื่อ ว่าทุกข์ในแดนนี้ก็รวมกันอยู่ในนั้นหมด แดนนรกนี้เป็นแดนที่ให้ความทุกข์แก่สัตว์ ใน สามแดนโลกธาตุนี้ไม่มีทุกข์ใดเสมอเหมือนสัตว์ที่ทำความกรรมอย่างหนักกรรมหยาบ เช่น ฆ่าบิดา ฆ่ามารดา ฆ่าพระอรหันต์ ทำลายพระพุทธเจ้า ยุยงส่งเสริมให้สงฆ์ที่มีความ พร้อมเพรียงสามัคคีเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันอยู่ให้แตกแยกจากกันเป็นสังฆเภท กรรม

ทั้ง ๕ อย่างนี้แล ผู้ใดทำกรรม ๕ อย่างนี้ผู้นั้นย่อมไม่พ้นจากนรกหลุมนี้ ต้องตกจนได้ และนรกหลุมหนึ่งๆ นั้นมีอายุไม่เหมือนกัน นรกหลุมที่มีความทุกข์ความทรมานมากที่สุดนั้นอายุยืนมากที่สุด แล้วถัดกันลงมาตามอำนาจแห่งกรรมของสัตว์ผู้ทำบาปชั่วช้า ลามกขึ้นมาโดยลำดับ จนกระทั่งถึงมาเป็นสัตว์เดรัจฉาน และกลายมาเป็นมนุษย์ซึ่งเป็น สัตว์พิเศษอันหนึ่งจากบรรดาสัตว์ทั้งหลาย นี้ก็เพราะอำนาจแห่งกรรมดีของตน

จึงได้พูดให้พี่น้องทั้งหลายฟังในต้นๆ นั้นว่า เราที่ได้เกิดมาเป็นมนุษย์นี้เป็นบุญ ลากของเราอันประเสริฐแล้วประการหนึ่ง ประการที่สองเรายังได้มาพบพระพุทธศาสนา อันเป็นคำสั่งสอนของท่านผู้รู้ผู้ฉลาด เป็นคำสั่งสอนของท่านผู้มีใจบริสุทธิ์มุตติหลุด พ้น เห็นแจ้งกระจ่างไปเสียทุกสิ่งทุกอย่างมาประกาศสอนธรรมแก่โลก เราจึงไม่ผิดหวัง ในบรรดาธรรมที่ทรงชี้บอกไว้แล้วอย่างใด สิ่งนั้นไม่ผิดหวัง สิ่งนั้นไม่เป็นโมฆะ มีจริง ๆ เช่น นรกมี-มีจริง ๆ บาปมี-มีจริง ๆ บุญมี-มีจริง สวรรค์พรหมโลกนิพพานมี-มีจริง นี้ชื่อว่าท่านสอนไว้แล้วโดยถูกต้อง ที่รวมลงในคำว่าสุภาวชาโต ภควตา ธมฺโม พระ ธรรมอันพระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้ดีแล้วหรือตรัสไว้ชอบแล้ว ตั้งแต่ธรรมพินๆ ตั้งแต่ ทุกข์ชั้นหยาบที่สุดจนกระทั่งทุกข์ชั้นละเอียด และสุขชั้นหยาบจนกระทั่งถึงสุขเป็นบรม สุข พระองค์ทรงสัมผัสสัมพันธ์ทรงรู้ทรงเห็นมาทุกสิ่งทุกอย่างแล้ว ถึงได้นำธรรม เหล่านี้มาสอนโลก

การสั่งสอนของพระพุทธเจ้าจึงไม่มีคำว่าลูปๆ คล่าๆ กำด่ากำขาวดั้นเดามาสอน โลกอย่างนี้ไม่มีในบรรดาพระพุทธเจ้าทั้งหลาย มีพระพุทธเจ้าองค์ปัจจุบันนี้เป็นสำคัญ ที่เราทั้งหลายได้นับถือได้กราบไหว้บูชาอยู่เวลานี้ เพราะฉะนั้นเราอยากจะเข้าเฝ้า พระพุทธเจ้าก็ให้พึงสร้างคุณงามความดีมีการให้ทาน ดังเราทั้งหลายได้เคยให้มาแล้วนี้ จะเป็นทานประเภทใดก็ตาม การสงเคราะห์สงหา การให้ทานมีหลายประเภทดังที่ท่าน แสดงไว้แล้ว ให้ทานด้วยความเชื่อความเคารพเลื่อมใส ให้ทานด้วยความเมตตาสงสาร ให้ทานด้วยการบูชาคุณหรือสงเคราะห์ความยากจนแก่กันและกัน เหล่านี้จัดว่าเป็น ทานทั้งนั้น และได้ผลเป็นลำดับลำดับไม่สูญหายไปไหน รวมเข้ามาหาผู้ให้ผู้ทำซึ่งเป็น ตัวเหตุนี้ทั้งนั้น

การรักษาศีลก็เหมือนกัน ศีลก็คือคุณงามความดีสำหรับเป็นเครื่องประดับเรา ในความมีชีวิตอยู่นี้ก็เป็นสิ่งประดับกายวาจาใจของเราให้มีความสวยงาม และให้มี ความอบอุ่นในศีลของตน เพราะศีลนี้เป็นสิ่งที่มีคุณค่ามาก คนที่ไม่มีศีลยอมหาคุณค่า ไม่ได้ เช่น การฉกการลักการปล้นการสะดมตีชิงวิ่งราวเหล่านี้ ล้วนแล้วแต่ความเป็นผู้ ไม่มีศีล ทำลงไปก็ทำลายคุณค่าของตนๆ สุดท้ายก็เป็นบาปเป็นกรรมเผาไหม้ตัวเอง

ด้วยการกระทำของตัวเอง พระพุทธเจ้าท่านสอนไว้แล้วอย่างใดย่อมไม่ผิด นี่เรียกว่า ความทำลายตัวเอง

การรักษาศีลประพฤติดัวแบบตรงกันข้าม ไม่ฉกไม่ลักไม่ปล้นไม่สะดม มีความซื่อสัตย์สุจริตทั้งต่อตัวเองและผู้อื่น คนนั้นย่อมมีความร่มเย็นภายในจิตใจ นี่ก็เป็นบุญประเภทหนึ่ง เจริญเมตตาภาวนาไหว้พระสวดมนต์อบรมจิตใจของเราให้มีความสงบ ผ่องใส นี่ก็เป็นบุญประเภทหนึ่ง นี่เป็นต้นแห่งบุญเป็นรากแก้วแห่งบุญ ถ้าเป็นทำนบกี้ เป็นทำนบใหญ่เป็นที่ไหลมาแห่งบุญทั้งหลายที่สร้างไว้แล้วมากน้อยหรือนานแสนนาน ขนาดไหนไม่สำคัญในความจำได้จำไม่ได้ บุญย่อมเป็นบุญอยู่เสมอ เป็นบุญทั้งที่ลับเป็น บุญทั้งที่แจ้ง รวมแล้วก็มาสู่ใจอันเป็นทำนบใหญ่ของเรานั้นแล นี่ก็ชื่อว่าเป็นบุญอันหนึ่ง

การสร้างคุณงามความดีไว้อย่างนั้น พระพุทธเจ้าเราทั้งหลายตั้งแต่ยังเป็นพระ โปธิสัตว์ก็ทรงพาดำเนินหรือทรงดำเนินมาแล้วเป็นลำดับลำดับมา จนกระทั่งถึงพระบรม สมบูรณ์เต็มที่แล้วได้ตรัสรู้ขึ้นมาเป็นศาสดาเอกและพ้นจากทุกข์โดยประการทั้งปวง ก็ เพราะอำนาจแห่งบุญทั้งหลายที่ท่านสร้างมานั้นแล เพราะฉะนั้นพวกเราทั้งหลายได้ ทำบุญให้ท่านรักษาศีลภาวนานี้จึงเป็นเหมือนกับเดินตามรอยพระบาทของพระพุทธเจ้า ไปเป็นลำดับลำดับมาไม่ลดละทอดถอย วันหนึ่งคืนหนึ่งเดือนหนึ่งปีหนึ่งภพหนึ่งชาติหนึ่ง จะต้องถึงจุดหมายปลายทางจนได้ เพราะบุญนี้ส่งสัตว์ทั้งหลายผู้บำเพ็ญบุญ ผู้มีความดี ทั้งหลายให้ไปสู่สถานที่ดีคติที่พึงหวังทั้งนั้น ไม่เคยว่าบุญนี้พาคนให้ตกนรกหมกไหม้ นอกจากบาปเท่านั้น

ขึ้นชื่อว่าบาปแล้วไม่ว่าบาปเล็กบาปน้อยบาปขนาดไหนเป็นเหมือนกับไฟ ไฟไม่ ว่าไฟชนิดใดมาสัมผัสเราจะต้องร้อนด้วยกันทั้งนั้น ถ้าหมดทั้งกองเราก็เป็นเถ้าเป็นถ่าน ไปได้ทั้งร่างของเรานี้แล นี่บาปกรรมทำมาก ๆ ลงไปก็เป็นไปดั่งที่กล่าวแล้วต้น ๆ ว่าตก นรก นานก็นานแสนนาน ทุกข์ก็ทุกข์แสนทุกข์ แต่ใจนี้ไม่ยอมฉิบหายไม่ยอมตาย หาก ได้รับความทุกข์ความทรมาน จนกว่าจะสิ้นบาปสิ้นกรรมเสียเมื่อไรแล้วก็เป็นเวลาาน อีกรด้วย บาปเมื่อทำลงไปแล้วก็ไม่ไปเป็นขาศึกต่อผู้ใด มาเป็นขาศึกต่อผู้ทำนั้นแล ผู้ทำ คือใคร ถ้าเราทำก็ต้องเป็นขาศึกแก่เรา ถ้าเราไม่ทำบาปก็ไม่ติดติดตามและไม่เกิดแก่เราได้ เพราะต้นเหตุการกระทำเกิดขึ้นที่เราผลจึงปรากฏขึ้นที่เรา ไม่มีใครที่จะมาหักห้ามหรือ ต้านทานไว้ได้ มีการละการเว้นเท่านั้นเป็นของดีสำหรับเรา

นอกจากการละเว้นในสิ่งชั่วช้าลามกทั้งหลายแล้วก็พยายามสร้างคุณงามความดี เพื่อเป็นเครื่องอบรมบ่มนิสัยของเราให้มีความดียิ่ง ๆ ขึ้นไป ผลคือความสุขก็จะเพิ่มพูน ขึ้น นอกจากเป็นผลให้ได้รับความสุขความเจริญในภพชาตินั้น ๆ แล้ว บุญกุศลนี้ยังสามารถที่จะตัดหรือย่นภพย่นชาติที่เราจะต้องเกิดอยู่ในวัฏสงสารนี้นานแสนนาน ให้

หตให้ยื่นเข้ามาเป็นลำดับลำดับา จนกระทั่งถึงจุดหมายปลายทาง คือยื่นเข้ามาถึงชาตินี้ เป็นชาติสุดท้ายของเรา ที่จะเสวยกองทุกข์ในวัฏสงสารนี้มีเพียงชั้นที่มีชีวิตอยู่นี้เท่านั้น

ใจเป็นใจที่บริสุทธิ์แล้วเพราะอำนาจแห่งบุญเข้าชักฟอก บุญเข้าชำระสะสาง กลายเป็นจิตที่บริสุทธิ์หมดมลทินคือเชื้อที่จะพาให้เกิดอีกแล้ว จิตที่หมดเชื้อแล้วนี้เป็น จิตที่ประเสริฐไม่มีสิ่งใดเทียบในโลกทั้งสามนี้ ก็คือจิตที่บริสุทธิ์นั้นแล เพราะฉะนั้น คำว่าความประเสริฐของจิตที่บริสุทธิ์นี้จึงไม่มีอะไรเหมือน ความสุขจึงไม่มีอะไรเหมือน คำว่าประเสริฐ ๆ ดังที่โลกสมมุตินิยมกันทั้งหลายว่าดีอย่างนี้ดีอย่างนั้น ไม่มีอันใดที่จะ เหมือนธรรมชาติที่บริสุทธิ์คือใจนี้เลย นี่ละพระพุทธเจ้าของเราท่านทรงใจที่บริสุทธิ์นี้ แลมาสั่งสอนสัตว์โลก

ใจที่บริสุทธิ์นี้ได้หลุดพ้นมาจากอำนาจแห่งการสร้างความดี เริ่มแรกตั้งแต่ทรง สร้างพระบารมีมาโดยลำดับลำดับา บางพระองค์ก็ ๑๖ อสงไขยแสนมหากัป นี้สร้างอยู่ ตลอดมา บางองค์ก็ ๘ อสงไขยแสนมหากัป นี้นานย่นลงมา บางพระองค์ก็ ๔ อสงไขย แสนมหากัปตั้งพระพุทธเจ้าของเรา แล้วก็ถึงขึ้นเต็มภูมิ เมื่อถึงชั้นบุญกุศลที่สร้างมา ๆ เต็มที่แล้ว ถ้าเป็นน้ำก็เต็มไหเต็มโอ่งเต็มถังแล้ว ที่นี้ออกแจกจ่ายได้เต็มเม็ดเต็มหน่วย นี้หมายถึงได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าเป็นใจที่บริสุทธิ์พุทธโธแล้ว

ใจดวงนั้นกับใจที่ไม่บริสุทธิ์นั้นในใจดวงเดียวกันแล ขณะที่ยังไม่บริสุทธิ์เป็นใจ ที่มีที่บอด รู้ก็รู้แบบมืดแบบบอด รู้ก็รู้แบบปิดหูปิดตา รู้ไม่ใช่แบบลืมหูลืมตา เห็นก็เห็น แบบหลับหูหลับตาเห็น เพราะกิเลสปิดบังไว้ทั้งทางรู้ทางเห็นทางได้ยินได้ฟัง ความคิด ความปรุงความแต่งอะไรกิเลสปิดไว้ ๆ จึงเป็นความมืดความดำไปหมด เห็นอะไรไม่ชัด ไม่แจ่ม จึงไม่มีคุณค่าเท่าที่ควรสำหรับจิตที่ยังมีกิเลสครอบงำอยู่

เพราะกิเลสเป็นสิ่งที่ต่ำช้าเลวทราม ติดเปื้อนอันใดเข้าไปสิ่งนั้นลดคุณค่าลง ทันที่ ๆ เมื่อติดในใจของเราใจของเราจึงไม่มีคุณค่าเต็มเม็ดเต็มหน่วย นี่ขณะที่จิตมี กิเลสครอบงำอยู่เป็นความรู้เช่นนี้ ทีนี้เมื่อสร้างพระบารมีได้แก่บุญกุศล ชำระชักฟอก สิ่งที่มีหมองสิ่งที่มีมืดตื้อทั้งหลายนี้ออกเป็นลำดับลำดับา จนกระทั่งถึงความสว่างกระจ่าง แจ่มเต็มภูมิ คำว่ามลทินแม้นิดหนึ่งหรือปริมาณก็ไม่ปรากฏในจิตดวงนั้นเลย จึงสว่าง กระจ่างแจ่มเต็มที่เต็มฐาน ความสว่างใดไม่เหมือนจิตที่บริสุทธิ์สว่างนี้เลย ความรู้ใดไม่ เหมือนความรู้ของจิตที่บริสุทธิ์ ความประเสริฐใดจึงไม่เหมือนใจที่บริสุทธิ์อันนี้

ใจที่บริสุทธิ์อันนี้แลได้ส่องสว่างกระจ่างแจ่มไปหมดแดนโลกธาตุอันนี้ ได้เห็น ทุกสิ่งทุกอย่างไม่มีสิ่งใดปิดบังลี้ลับพระญาณ คือความหยั่งทราบของพระพุทธเจ้าองค์ นั้น ๆ เลย เพราะฉะนั้นการนำธรรมะมาสั่งสอนสัตว์โลกท่านจึงสั่งสอนไม่อัดไม่อัน ไม่มีคำว่าหมดำลึน ไม่มีคำว่าบกว่าบาง เต็มพระทัยอยู่อย่างนั้น สอนชาวโลกจะสอนไปที่

กับก็กลับก็ไม่สิ้นสุด เต็มไปด้วยสิ่งที่จะนำมาให้สอนสัตว์โลก แต่ทรงนำมาสอนเฉพาะที่จำเป็น สำหรับสัตว์โลกที่เกี่ยวข้องกับพระองค์และจะได้ผลได้ประโยชน์เท่านั้น นอกจากนั้นจะรู้เห็นขนาดไหนก็ไม่นำมาสอน เพราะไม่เกิดประโยชน์แก่ผู้รับฟัง

นี่ละพระพุทธเจ้าท่านนำธรรมะมาสอนพวกเรานับพอประมาณ ๘๔,๐๐๐ พระธรรมชั้นนี้ อยู่ในวงของสัตว์ทั้งหลายที่จะต้องสัมผัสสัมพันธ์กันอยู่ตลอดมา ว่าบาปก็อยู่ในวงนี้ บุญก็อยู่ในวงนี้ ตั้งแต่แรกจนกระทั่งถึงนิพพานก็อยู่ในวงแห่งธรรม ๘๔,๐๐๐ พระธรรมชั้นนี้สั่งสอนพวกเรา นี่ละธรรมของพระพุทธเจ้า ใจของพระพุทธเจ้า ใจของท่านผู้สิ้นกิเลสแล้วจึงเป็นใจที่เลิศเลอ เราจะคาด-คาดไม่ถูก ถ้าใจไม่บริสุทธิ์เสียเองคาดก็ไม่ถูก ใจเป็นเสียเองไม่คาดก็ถูก อยู่ที่ไหนก็ถูก นี่ละท่านผู้เฝ้าเป็นผู้นำธรรมะมาสั่งสอนสัตว์โลก จึงเป็นที่เชื่อถือได้ เป็นที่ตายใจได้ เป็นที่ฝากเป็นฝากตายได้

เราได้ศาสนธรรมของพระพุทธเจ้า มาเป็นที่พึ่งเป็นที่ฝากเป็นฝากตายอย่างนี้เป็นมนุษย์ที่ทำได้ยาก ซึ่งมนุษย์ทั้งหลายมีจำนวนสักกี่ล้านๆ ในโลกนี้ ผิดพลาดจากหลักธรรมที่ฝากเป็นฝากตายได้นี้มีจำนวนมากเท่าไร เรายังมาเจอเอาธรรมที่ฝากเป็นฝากตายได้โดยไม่คาดไม่ฝัน เกิดมาในแดนแห่งพระพุทธศาสนาไม่มีบุญเกิดมาได้ อย่างไร ต้องเป็นผู้มีบุญ ต้องเป็นผู้มีวาสนา จึงได้เกิดมาพบพระพุทธศาสนา ท่านชี้แจงอย่างไรจึงควรภาคภูมิใจประพฤติปฏิบัติตามท่าน

ผู้ที่จะแนะนำสั่งสอนอย่างนี้ เชื่อฟังเป็นฟังตายได้อย่างนี้ไม่มีว่าอย่างนั้นเลย ถ้าจะให้ไปแบบพระพุทธเจ้านี้ไม่มี มีพระพุทธเจ้าเพียงพระองค์เดียวเท่านั้น คำว่ารู้จักเหมือนกันตลอดทั่วถึงไม่มีสิ่งใดปิดบังลี้ลับพระญาณนั้นเลย นำมาสอนโลกในสิ่งที่ควรเป็นประโยชน์แก่โลก สิ่งใดไม่เป็นประโยชน์ก็เก็บไว้เสีย ๆ เพราะไม่หนักในพระทัย นำแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์แก่โลกทั้งนั้น เพราะฉะนั้นในธรรมทั้งหลายที่กล่าวมานี้ให้ฟังทราบ ว่า อยู่ในวิสัยของเราจะต้องสัมผัสสัมพันธ์ได้ด้วยกันทั้งนั้น

เช่น บาป เรามีทางจะทำบาปได้ บุญเรามีทางจะทำได้ เพราะฉะนั้นท่านจึงสอนให้ระมัดระวังอย่าทำ บาปนั้นเมื่อทำลงไปแล้วเป็นไฟเผาตัวเอง ในความเป็นมนุษย์นี้ก็เผา คนทำบาปไม่ใช่คนรมเย็นเป็นสุข คือคนเดือดคนร้อน แม้เขาจับไม่ได้ก็ตามก็ร้อน อยู่ในหัวใจคนคนนั้น ไปหลบไปซ่อนอยู่ที่ไหนก็ร้อนรณกระวนกระวายอยู่ในนั้น ไฟนรกทั้งเป็นมันเผาอยู่นั้น พอตายไปแล้วก็ลงนรกเมืองผี จะเชื่อก็ตามไม่เชื่อก็ตามว่านรกเมืองผีมีหรือไม่มี ไม่มีใครที่จะเกินพระพุทธเจ้ายิ่งกว่าพระพุทธเจ้าในบรรดาทางทะเลไปหมดด้วยพระญาณของพระองค์ ว่าสิ่งนั้นๆ มีอยู่อย่างไร เพราะฉะนั้นสัตว์ทั้งหลายจึงไม่มีใครที่จะเป็นไปได้ตามเจตนา เป็นไปได้ตามความสำคัญของตนว่า บาป

ไม่มีทำบาปไม่เป็นบาป บุญไม่มีทำบุญไม่เป็นบุญ นรกไม่มีตายลงไปแล้วไม่ตกนรก
 อย่างนี้ไม่มี

สัตว์ทั้งหลายจะต้องเป็นไปตามกรรม ทำบาปต้องเป็นบาป ทำบาปเป็นบาปแล้ว
 ยังไม่แล้ว ทางแห่งนรกก้อยู่กับบาป ไปก็ไปเสวยบาปของตัวเองนั้นแล สถานที่ที่ทรมาณ
 คนบาปท่านเรียกว่านรก มีบาปมากมีบาปน้อยคือนรกเป็นเครื่องทรมาณ คำว่านรกเป็น
 เครื่องทรมาณก็ไปจากอำนาจแห่งกรรมของเราที่ทำให้ไปตกนรกหลุมแปลก ๆ ต่าง ๆ
 กันตามอำนาจแห่งกรรมของตน นี่ละพระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้ซึ่งอยู่ในวิสัยของสัตว์
 โลกจะเป็นไปได้ด้วยกัน

ถ้าว่าบุญเราก็ทำได้ เป็นมนุษย์เราก็เกิดได้ เป็นสัตว์เดรัจฉาน เป็นเปรตเป็นผี
 เรามีทางจะเกิดได้ด้วยการทำดีทำชั่วของเรา ไปสวรรค์เราก็ไปได้ ในอรรถธรรม
 ทั้งหลายท่านก็แสดงไว้แล้วว่า สวรรค์ไม่เคยร้างเพราะไม่มีคนดีไปขึ้นสวรรค์ ไม่ว่า
 สวรรค์ชั้นใดตั้งแต่ชั้นจาตุมหาขึ้นไปจนกระทั่งถึงพรหมโลก ๑๖ ชั้นตลอดนิพพาน ว่าได้
 ว่างหรือได้ร้างไปเสียเพราะไม่มีคนดีไปขึ้น มีแต่ไปตกนรกกันหมดอย่างนี้ไม่เคย
 ปรากฏ

นรกก็นั่นอยู่ด้วยอำนาจแห่งกรรมของคนทีกล้ำหาญต่อการทำกรรม ไม่เชื่อ
 อรรถเชื่อธรรม เชื่อตัวเองเป็นสำคัญ ตัวเองนั้นแลทำตัวให้จม นี่ก็เต็มอยู่ในนรก นรกกี่
 ไม่เคยร้าง ว่าสัตว์ทั้งหลายไม่ไปตกนรก มีแต่แน่นอัดอยู่ด้วยอำนาจแห่งกรรมของสัตว์
 ที่นี้สวรรค์แต่ละชั้น ๆ ก็ไม่ปรากฏว่าสวรรค์ได้ร้างว่างเปล่าไปเพราะไม่มีคนดีสร้าง
 บุญสร้างกุศลแล้วไปสวรรค์ สวรรค์จึงต้องร้าง สวรรค์จึงต้องว่าง ตลอดถึงพรหมโลก
 นิพพานว่างไปหมดเพราะสัตว์ไม่ไป อย่างนี้ไม่มี คนดีก็มีคนชั่วก็มีสับสนกันอยู่ในแดน
 มนุษย์หรือแดนโลกธาตุนั้นนั้นแล เพราะฉะนั้นจึงต้องมีคนไปดีไปชั่ว มีคนเป็นสุขมีคน
 เป็นทุกข์ แต่อย่างไรก็ตามให้ฟังทราบที่กล่าวมาเหล่านี้อยู่ในวงแห่งศาสนธรรมของ
 พระพุทธเจ้าที่ทรงสั่งสอนไว้ ให้พอเหมาะพอดีกับนิสัยของเราที่จะเป็นไปได้อย่างดี
 ทางชั่ว ทั้งทางต่ำและทางสูง ตลอดทางสูงสุดคือพระนิพพาน ไม่นอกเหนือไปจาก
 อำนาจแห่งมนุษย์นี้ไปได้เลย

เพราะฉะนั้นพี่น้องทั้งหลายได้เกิดมาเป็นมนุษย์ นับว่าเป็นผู้มีบุญวาสนาล้นฝั่ง
 แล้ว พุดง่าย ๆ ว่าอย่างนี้ แต่อย่าลืมนั่นแล้วกัน เกิดเป็นมนุษย์แล้วต้องสร้างความคิด
 เราอย่าเพลิดเพลิดในสิ่งที่ไม่ดี หลงกิเลสเอาไปตมไปตุนไปถลุงที่ไหนไปเสียแล้วก็จะ
 จมโดยไม่รู้รู้สึกตัว อย่างนี้ก็มียาก เรามีธรรมะเป็นเครื่องเตือนใจของเราอยู่เสมอ ถ้า
 หากว่าเราก็มีเบรกก้ามล้อไม่เหยียบแต่คันเร่งอย่างเดียว ควรเร่งก็เร่ง ควรหมุน

พวงมาลัยไปทางซ้ายทางขวาเพื่อจุดหมายปลายทางและเพื่อความปลอดภัยต้องหมุนไป ควรเหยียบเบรกห้ามล้อก็ต้องห้าม

สิ่งใดไม่ดีไม่ควรทำ ออยากขนาดไหนก็คือความอยากเป็นทุกข์นั่นเอง การอยากทำความชั่วกับความอยากเป็นทุกข์อยู่ในเกลียวเดียวกัน ถ้าหากเราให้เป็นไปตามความอยากก็เท่ากับเรากลับเอาความทุกข์ทั้งหมดมาไว้ในหัวใจของเรา ความทุกข์นั้นก็เพราะเราไม่ใช่เจ้าผู้อื่นผู้ใด เพราะฉะนั้นท่านจึงให้เหยียบเบรกห้ามล้อ

อยากก็ตามขึ้นชื่อว่าความทุกข์เช่นเดียวกับของแสงกับโรค โรคนี้ผิดอาหารประเภทนั้น ๆ อันนั้นเป็นของแสงสำหรับโรคชนิดนี้ก็อย่ารับประทาน ถ้านำมารับประทานแล้วก็โรคของเรานั้นแลกำเริบ โรคกำเริบกับความทวิรุนแรงของความทุกข์เกิดขึ้นในขณะเดียวกัน เรานั้นแหละจะเป็นทุกข์เพราะของแสงที่เราฝืนรับประทาน นี้ก็เหมือนกันความชั่วช้าลามกทั้งหลายเป็นเหมือนของแสง อย่าได้เป็นไปตามความอยากความทะเยอทะยาน เพราะความอยากความทะเยอทะยานนี้เป็นกลอุบายหรือเป็นมายาของกิเลสที่เคยหลอกลวงสัตว์โลกมาเป็นเวลานานแสนนาน ให้โลกทั้งหลายได้ลุ่มจมจนกระทั่งถึงตกนรกอเวจีจนหาเวลาขึ้นไม่ได้ ก็เพราะอำนาจของกิเลสนั้นแหละมันต็มตุน

เพราะความเชื่อกิเลส เพราะความเชื่อความอยากมากกว่าความเชื่อธรรมถึงได้เป็นอย่างนั้นคนเรา ให้เราได้ทราบไว้เสีย เมื่อเรามีพุทธศาสนาเป็นเครื่องพรั่สอนเราอยู่ ให้เชื่อศาสตาคอ์เอกที่ตายใจได้นี้ ส่วนกิเลสตายใจกับมันไม่ได้ ไม่ว่าจะความโลภ ไม่ว่าจะความโกรธ ไม่ว่าจะความหลง ไม่ว่าจะราคะตัณหา ถ่าลงได้เกิดแล้วไม่มีเหตุมีผลทั้งนั้น มีแต่จะเอาทำเดียว ๆ นั่นก็หมายความว่ามิแต่จะทำเราให้จมทำเดียว ๆ ให้พึงทราบในขณะเดียวกันนั้น มันอยากมากขนาดไหนถ้าเราจะทำตามมันก็คือเราอยากจมมากเท่านั้น ๆ แล้วเราก็จมตามที่ว่านั้นจริง ๆ

เพราะฉะนั้นจึงว่ากิเลสความชั่วช้าลามกทั้งหลายนั้นเคยหลอกลวงสัตว์โลกและตัมตุนสัตว์โลก ให้ฉิบหายวายปวงให้ลุ่มจมมามากต่อมากแล้ว ส่วนธรรมะคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าที่ประทานเอาไว้ นั้นไม่มีธรรมะบทใดบาปใดที่จะหลอกลวงสัตว์โลกให้ลุ่มจมเสียหาย มีแต่การเทิดทูน มีแต่การบำรุงส่งเสริมยกขึ้นโดยลำดับลำดับ ให้ได้รับความสุขความเจริญตามลำดับลำดับ ที่ผู้นั้นเชื่อถือและปฏิบัติตามได้ ไม่มีความเสียแผลงอยู่ในนั้นแม้หน่อยหนึ่ง ธรรมะจึงเป็นของตายใจได้ จึงเรียกว่าเป็นสิ่งที่ฝากเป็นฝากตายใจได้

ขอให้พี่น้องทั้งหลายได้นำธรรมะนี้เข้าเป็นเบรกห้ามล้อ เมื่ออยากจะทำ ความชั่วช้าลามกสิ่งใดก็ให้พึงระลึกถึงธรรม ให้ระลึกถึงพระพุทธเจ้า พระพุทธเจ้าอยู่กับธรรม

นั้นแหละ เมื่อเราเชื่อธรรมเราไม่ฝืนธรรมก็ชื่อว่าเชื่อพระพุทธเจ้า เชื่อพระพุทธเจ้าแล้วเราจะดี เราจะมีความสุข คนไม่เชื่อครู ครูเอกอย่างพระพุทธเจ้านี้แล้วก็เป็นคนหมดหวัง เป็นคนอภิปวาสนา เราไม่ได้อยากเป็นคนอภิปวาสนาที่ไม่เชื่อครูเชื่ออาจารย์ แต่เราอยากเป็นคนมีอำนาจวาสนาบุญญาภิสมภาร จึงต้องเชื่อครูเชื่ออาจารย์ซึ่งเป็นอาจารย์เอกไม่มีอันใดเสมอเหมือน ก็ได้แก่พระพุทธเจ้าของเราหนึ่ง พระธรรมหนึ่ง พระสงฆ์สาวกของพระพุทธเจ้าที่เป็นพระอรหันต์ล้วน ๆ นั้นหนึ่ง ท่านทั้งสามนี้เป็นสิ่งที่ฝากเป็นฝากตายได้สำหรับเราไม่ต้องสงสัย จึงขอให้อยู่ด้วยความภาคภูมิใจกับธรรมที่กล่าวเหล่านี้

อย่าได้อยู่กับความโลภจนเกินไป ความโกรธ ความหลง เหล่านี้มีแต่พินแต่ไฟเผาไหม้ตลอดเวลา เวลาความโลภมีมากคนย่อมเกิดความทุกข์มากกระวนกระวายไม่ได้ทางดีเอาทางชั่ว ได้ไม่มีเมื่อพอก็คือกิเลสพาโลภนั้นแหละ ได้เท่าไรไม่เพียงพอเอาจนกระทั่งเจ้าของตายไปความโลภก็ยังไม่ถอย หากตายไปเฉย ๆ ความโลภนั้นยังไม่ถอย ความโกรธก็เหมือนกัน โกรธจนกระทั่งตายไปความโกรธก็ยังไม่ถอย ไม่เห็นโทษแห่งความโกรธ ความหลงเหมือนกัน ราคะตัณหาถ้าเราเดินตามมันเท่าไรแล้วสิ่งเหล่านี้จะจุดจะลากคนไม่มีวันยับยั้งชั่งตัวได้เลย นอกจากมีธรรมะเข้าเป็นเบรคห้ามล้อ ให้อยู่พอประมาณ ทำได้อะไรมากก็ให้รู้จักพอ

ใครที่รู้จักพอคนนั้นจะมีความสุข ถ้าไม่รู้จักพอแล้วแม้จะมีเงินกองเท่าภูเขา ความพอยังไม่มีในหัวใจเลย ผู้นั้นละเป็นผู้ที่มีความทุกข์มากที่สุด ยิ่งกว่าคนกำพร้าหรือคนอนาถาเชิงใจเป็นไหน ๆ ความโกรธก็เหมือนกัน คนหนึ่งไม่โกรธคนหนึ่งโกรธนั่งอยู่ด้วยกัน คนโกรธย่อมแสดงความทรมานทรมานอย่างน้อยอยู่ภายในหัวใจ เป็นไฟอยู่ในนั้น คนผู้ไม่โกรธสบายแสนสบาย ยกมาเป็นข้อเปรียบเทียบเพียงสองอย่างเท่านั้น เราก็พอทราบได้ว่าสิ่งใดที่จะทำให้เรากระทบกระเทือน สิ่งใดที่จะทำให้เรามีความสุขคือความพอประมาณ

ให้รู้จักอิมจักพอ เช่นเดียวกับเรารับประทานถึงเวลาอิ่มแล้วก็ต้องอิม อย่าให้เตลิดเปิดเปิง ความเตลิดเปิดเปิงแห่งการกินไม่หยุดไม่ถอย นี่ท่านก็แสดงไว้แล้วว่าชุกชก เอาจนท้องระเบิด ถึงท้องระเบิดก็ตามความอยากยังไม่ถอยในหัวใจของชุกชก ท่านจึงสอนไว้ให้เป็นคติของพวกเราทั้งหลาย ให้นำไปประพฤติปฏิบัติต่อตนเอง

เราเป็นมนุษย์เป็นผู้มีคุณค่าด้วยศีลด้วยธรรม มนุษย์เรามีคุณค่ามีราคาด้วยศีลด้วยธรรมด้วยความประพฤติหน้าที่การงาน อัจฉริยะใจคอที่ถูกต้องดีงามกลมกลืนกันกับธรรม ถ้าปราศจากอันนี้แล้วมนุษย์ก็สักแต่ว่าชื่อมนุษย์ เศษเดนแห่งมนุษย์ ไม่มีใครเหลียวแล ไม่มีใครอยากคบค้าสมาคมบรรดาผู้ดีทั้งหลาย นอกจากเป็นคนชั่วช้าลามก

แบบเดียวกันก็เข้ากันได้แต่ไม่สนิทกัน คนชั่วเข้ากันเป็นเพื่อนเป็นฝูงกัน เราอย่าเข้าใจว่าเขาเข้ากันได้ด้วยความสนิทตายใจ ไม่มีความตายใจ หากจำเป็นต้องได้เข้าคบค้าสมาคมกันเฉยๆ เพราะความจำเป็นบังคับ ไม่ใช่คบค้าสมาคมกันแล้วระหว่างคนชั้วกับคนชั้วนั้นจะไว้ใจตายใจกันได้ คนชั้วกับคนชั้วก็ไฟกับไฟอยู่ด้วยกันก็เป็นไฟด้วยกันไม่มีใครยิ่งหย่อนกว่าใคร แล้วจะไว้ใจกันได้อย่างไร

คนดีต่างหากไว้ใจกันได้ มีมากมีน้อยเป็นคนโง่คนฉลาดเมื่อมีศีลมีธรรมแล้วเข้ากันได้สนิทคนเรา ไม่มีอะไรจะเกินมนุษย์ที่ดีเข้ากันได้สนิท ไม่ว่าจะเป็นคนฉลาดคนโง่ไม่ว่าคนมั่งมีศรีสุขประเภทใดชาติชั้นวรรณะใดก็ตาม เมื่อมีธรรมอยู่ในจิตใจแล้วย่อมเข้ากันได้สนิท ยกตัวอย่างเช่นพระพุทธเจ้าของเรา เวลาทรงปกครองไพร่ฟ้าประชาชนก็เป็นพระเจ้าแผ่นดินและเข้ากับประชาชนได้ทั้งนั้น เวลาเสด็จออกทรงผนวชแล้วจนได้เป็นพระพุทธเจ้าก็เข้ากันได้กับสัตว์ทุกประเภท ไม่ได้ถือว่าพระองค์นี้เป็นบรมศาสดา เป็นผู้สูงส่งยิ่งกว่าสัตว์ทั้งหลาย ไม่สมควรที่จะไปคบค้าสมาคมเกี่ยวข้องกับบรรดาสัตว์ทั้งหลายอย่างนี้ไม่มี

ความเมตตาไม่มีใครเกินพระพุทธเจ้าที่มีใจจนถึงขั้นบริสุทธิ์ ธรรมบริสุทธิ์ภายในจิตใจ เข้าได้หมด แม้แต่เราไม่เห็นด้วยตาพระองค์ยังห้ามไม่ให้ทำลาย เช่นอย่างเชื้อโรคทำนาก็ไม่ทำลาย พวกเปรตพวกผีอย่างที่ทำนอสอนไว้นั้นทำนาก็ไม่ลบล้าง ทำนอเข้าได้สนิท โปรตเมตตาสงสารด้วยกันทั้งนั้น เมตตากระจายทั่วแดนโลกธาตุก็เพื่อสัตว์ทั้งหลายนั่นเอง ท่านไม่ทรงถือเนื้อถือพระองค์เลย นี่คนที่มิจิตถึงขั้นบริสุทธิ์แล้วย่อมเป็นจิตที่อ่อนโยนที่สุด

คำว่าอ่อนโยนของจิตที่บริสุทธิ์นี้ ก็ไม่มีอันใดจะไปเทียบเคียงไปดันไปเตาไปคาคบไปคะเนได้เลย ความเข้ากับสัตว์เข้าอย่างนิมนวลที่สุด ก็คือใจของพระพุทธเจ้าหรือสาวกอรหันต์ท่านผู้บริสุทธิ์นั้นแล ท่านไม่ถือองค์ท่าน นี้ละท่านผู้มีธรรมในใจย่อมไม่ถือเนื้อถือตัว เข้าได้หมดทุกแห่งหน ไม่ได้ประมาทหรือไม่ได้ดูถูกว่าเป็นชาตินั้นชั้นนั้นวรรณะนั้นฐานะเช่นนั้น ไม่ถือ ถือเอาเหตุเอาผลเอาความสนิทตายใจต่อกัน เมื่อแสดงความดีต่อกันคนเราย่อมไว้ใจกัน นี่หลักแห่งความมีธรรมเป็นเช่นนั้น

เราอยู่ในบ้านในเรือนก็ให้รู้สึกตนอยู่เสมอ ท่านจึงเรียกว่าคนมีธรรม อย่าเห็นแก่คนอื่นเขาผิดเขาชั่วโดยถ่ายเดียว โดยเรานี้สำคัญว่าถูกต้องไป คนนั้นละคือคนผิดตลอดไป ถ้าคนมีธรรมแล้วก็เหมือนเรามองดูหน้าเราในกระจก เป็นอย่างไรหน้าเราในกระจกกับหน้าที่มีอยู่นี้ มันจะบอกเลยว่าหน้าเราเป็นยังงี้ในกระจกเงานั้นแหละ นี่ก็เหมือนกันปัญญาสอดส่องเข้ามาภายในตัวของเรา เราจะได้เห็นความผิดพลาดความผิดถูกชั่วดีของเรา ด้วยกระแสแห่งปัญญาที่ย้อนเข้ามาดูตัวเอง

คนที่มองดูตัวเอง รู้ทั้งเรื่องของตัวเอง ดูทั้งเรื่องของตัวเองดูทั้งเรื่องของคนอื่น ประสับประสาณกัน คนนั้นเข้าใครก็เข้าได้ไม่ค่อยทะเลาะวิวาท ไม่เห็นแก่ได้ ไม่กระทบกระเทือน ไม่กอบไม่โกยไม่รีดไม่ไถ เพราะเห็นใจเขาใจเราเทียบกันแล้วคนเรามีแต่หวังความสุขด้วยกันทั้งนั้น ไม่ได้หวังความทุกข์ การกระทำอย่างนั้นก่อความทุกข์ให้แก่คนอื่นซึ่งเป็นเรื่องผิดธรรมดา ทำไม่ลง นี่แหละคนเราที่สนิทกันได้เพราะอย่างนี้เอง เพราะดูใจเขาใจเรา เทียบใจเขาใจเราเข้ามา พออด-อด พอให้อภัยต้องให้อภัย คนเราไม่ให้อภัยไม่มีใครให้อภัยกันในโลก ต้องให้อภัยกันเสมอ วางเป็นพื้นเป็นฐาน ไม่ควร จะโกรธจะเคืองกันก็ไม่ควรโกรธ เพราะคนเราอยู่ด้วยกัน

ไม่มีอะไรที่จะสนิทกันยิ่งกว่ามนุษย์อยู่ด้วยกัน เราอยู่กับสมบัติเงินทองข้าวของอยู่ได้ไม่กี่ชั่วโมง ถ้าหากว่าค่านี้ผิดก็ขอให้ท่านทั้งหลายเอาสมบัติเงินทองไปกองไว้แล้ว และไปนอนอยู่ในกองสมบัติเงินทองจะได้สักกี่ชั่วโมง อยู่ไม่ได้นานนะ ไปนั่งอยู่กับเงินกับทองนะ เพชรนิลจินดาทั้งนั้นมีแต่ราคาแพง ๆ อยู่ได้ไม่นาน เพราะสิ่งเหล่านั้นไม่คุยด้วย ก็ต้องวิ่งมาหาคนนั้นแหละ มาหาเด็กก็ตาม สนุกคุยกับเด็ก มาหาผู้ใหญ่ก็สนุกคุยนั้นละมนุษย์ด้วยกัน พูดกันรู้เรื่อง อยู่ด้วยกันรู้เรื่อง

สมบัติเงินทองนั้นเป็นแต่เพียงเครื่องอาศัยเครื่องใช้ไม่สอย ที่จะให้ฝากเป็นฝากตายหรือเป็นความสนิทจริง ๆ ภายในจิตใจแล้ว ไม่มีอันใดเหมือนมนุษย์เราเลย เพราะฉะนั้นจึงต้องให้มีธรรมประจำมนุษย์ เพื่อประสานมนุษย์ให้เข้าถึงกันได้ด้วยความไม่ถือเนื้อถือตัว ด้วยความให้อภัย ด้วยความเมตตาสงสารซึ่งกันและกัน นี่เป็นความสนิทมากสำหรับมนุษย์เราอยู่ด้วยกัน สมบัติเงินทองนั้นใครมีมากมีน้อยก็ให้ถือว่าเป็นความมีมากมีน้อยธรรมดา อย่าเอามากระทบกระเทือนชาติชั้นวรรณะฐานะความโง่ ความฉลาดของกันและกันเป็นสิ่งไม่ดี เพราะสิ่งเหล่านี้เกิดขึ้นมาค่อยมีมาทีหลัง

ที่แรกเกิดมาก็จากท้องแม่เหมือนกันหมดแต่งตัวโดยหลักธรรมชาติออกมา ไม้ว่าหญิงว่าชายเหมือนกันหมด แล้วสิ่งเหล่านี้เกิดขึ้นมาทีหลัง เมื่อเกิดขึ้นมามีอะไรก็ใช้ไปตามอำนาจบาปบุญญาภิสมภารของคนเราที่ไม่เหมือนกัน ก็ให้ฟังเห็นคุณค่าของกันและกัน ให้เชื่อกรรม ใครไม่อยากจนแต่มันจนจะทำยังไง อยากมีด้วยกันแต่มันไม่มีจะทำยังไง นี่ละท่านเรียกว่ากรรม กัมมัม สุตเต วิชชติ ยทิท หีนปฺปณฺตี กรรมย่อมจำแนกแจกสัตว์ทั้งหลายให้เป็นต่าง ๆ กัน เกิดก็ไม่ได้เกิดในสถานที่เดียวกันแบบเดียวกัน ยังเกิดในสถานที่ต่าง ๆ ภพนั้นชาตินี้ฐานะสูงต่ำทั้งมีทั้งจนสับปนกันเต็มไปหมดก็คือสัตว์โลกนี้เอง นี่ก็เพราะเกิดด้วยกรรม อยู่ด้วยกรรม ไปด้วยกรรม แล้วจะประมาทกันได้อย่างไร เมื่อใครมีอย่างไรก็เสวยกันอย่างนั้น แต่ให้เห็นใจกันเป็นของ

สำคัญ ควรสงเคราะห์สงหาช่วยเหลือได้ยังไงก็ให้ช่วยเหลือกัน นี่ละมนุษย์ของเราอยู่ด้วยกันได้

เมื่อนำศาสนาไปเป็นเครื่องประสับประสานแล้วมนุษย์นี้จะเย็นที่สุด ถ้าห่างเหินจากศาสนาแล้วเป็นพินเป็นไฟก็ไม่มีใครเกินมนุษย์ เพราะมนุษย์เรานี้ฉลาด โกรธก็แรง โมโหก็แรง ความอยากทุกอย่างแรงหมด..มนุษย์ ความฉลาดก็ฉลาด เครื่องเสริมให้คนชั่วช้ำลามกรวดเร็วที่สุดก็อยู่ในหัวใจมนุษย์เรา ให้พากันระมัดระวัง

เมื่อเป็นเช่นนี้เราอยู่ในบ้านก็ได้เห็นเหตุเห็นผลของครอบครัวเหยาเรือนของเรา เช่นสามีภรรยาลูกเล็กเด็กแดงอยู่ด้วยกันเป็นยังไง ควรอดควรออมกันก็ต้องอดต้องออม ควรให้อภัยกันก็ต้องให้อภัย ใครผิดต้องยอมรับกันว่าผิดจึงจะอยู่ด้วยกันได้ มนุษย์เรา มีแต่จะผิดทำเดี๋ยวๆ ให้คนอื่นให้อภัยอยู่ตลอดเวลาอย่างนั้น คนนั้นก็เป็นคนทำลายผู้ให้อภัย ไม่สมควรแก่ผู้ผิดนั้นเหมือนกัน ผู้ผิดต้องแก้ตัว เมื่อคนเรามีการรับผิดรับถูกซึ่งกันและกันแล้วยอมอยู่ด้วยกันได้ เย็นไม่มีอะไรเย็นเกินมนุษย์เราแหละ

เฉพาะอย่างยิ่งคือสามีภรรยา ไม่มีอันใดที่จะรักมากกว่าสามีภรรยา คู่พึงเป็นพึ่งตายก็อยู่ที่นี้ เพราะฉะนั้นจึงให้เอาธรรมเข้ามามัดหัวใจของกันและกัน แล้วอยู่ด้วยกันด้วยความตายใจ ด้วยความบริสุทธิ์ ด้วยความรักสนิทติดจวมต่อกันจริง ๆ ด้วยศีลด้วยธรรม เงินทองข้าวของสมบัติมีมากมีน้อยจะเย็นไปตามๆ กันกับคนที่มีธรรมครองใจต่อกันนั้นแหละ สามีก็มีความซื่อสัตย์สุจริตต่อคู่ครองของตน ภรรยาก็มีความซื่อสัตย์สุจริตต่อคู่ครองของตน ไปไหนไปได้ไวใจกันได้ นี่เป็นอันดับลึกมากที่สุด เป็นรากเหง้าของครอบครัว เป็นรากเหง้าแห่งความร่มเย็นเป็นสุข ความฝากเป็นฝากตายความสุขจึงรวมอยู่ที่จุดนี้ก่อนจุดอื่น

สมบัติเงินทองข้าวของนั้นตามมาทีหลัง ถ้าหากว่าคู่ครองนี้ไม่ติดต่อกัน ต่างคนต่างทำลายตนทำลายศีลธรรมแล้ว สมบัติเงินทองมีมากน้อยเพียงไรก็มาเป็นเครื่องประหัตประหารกันได้หมด เป็นเครื่องมือให้ทำชั่ว เลยเป็นพินเป็นไฟกันไปหมด นี่ละความมีศีลธรรมกับความขาดศีลธรรมเราเห็นประจักษ์อยู่ในหัวใจของเรา ครอบครัวของเรา เฉพาะอย่างยิ่งสามีภรรยา ให้ต่างคนต่างเอาจริงเอาจัง รักกันเรายังรักจริงๆ ทำไมเชื่อกันจริงๆ ไม่ได้หรือมนุษย์เรา ถ้าเราไม่เหลวไม่เลวเสียจนเกินมนุษย์แล้ว ก็สามีภรณานั้นและจะเป็นผู้ที่ฝากเป็นฝากตายกันได้ เพราะรักกันก็รักมากไม่มีใครเกินสามีภรรยา ทีนี้เมื่อรักกันมากก็ให้เห็นความรักเป็นของมีคุณค่า เชื่อใจซึ่งกันและกันชิ ฝากเป็นฝากตายต่อกัน จึงจะสมกับมีความรักกันมาก นี่ละเมื่อนำศีลธรรมนี้ไปปฏิบัติแล้วเย็นไปหมด

นี่ละธรรมะพระพุทธเจ้ามีฤทธาศักดานุภาพที่ตรงนี้ ตรงที่เรานำเอามารักษา เอาจะเป็นยังไง เมียก็มีอยู่ ผัวก็มีอยู่ ยุงอะไรกับสิ่งภายนอกกินไม่รู้จักอ้อมจักพอ เอาศีลธรรมบังคับเข้าไป มีเท่านี้เป็นก็ตามตายก็ตาม คนมี ๑๐ ผัว ๒๐ เมียก็ตายก็ยังมีแต่ความทุกข์ความทรมานใจ ไม่มีใครเกินจำพวกเหล่านี้ แล้วเหตุใดเราจึงจะไปถือจำพวกที่กองทุกข์ไฟทั้งกองเหล่านี้ เพราะมีมาก ๆ เอาไฟมามาก ๆ มาเผาบ้านเผาเรือนนี้มาเป็นคติเครื่องจุดลากเราไปให้เป็นไฟอย่างเขา ถ้าเราไม่อยากเป็นไฟอย่างเขา ถ้าพวกนี้มีความสุขความเจริญความสะดวกสบายมากก็พอที่เอามาอดโลก และควรที่เอามาแข่งอรรถแข่งธรรมพระพุทธเจ้า ท่านว่าให้ยินดีในสามภรรยาของตนเท่านั้นไม่ให้ยินดีคนอื่น เพราะมีมากเท่าไรยังเป็นพินเป็นไฟ

ใครจะเกินพระพุทธเจ้าเรื่องความสามารถความฉลาด แหลมคมที่สุดไม่มีใครเกินศาสดา ท่านจึงได้นำธรรมะที่เรียกว่าสวากขาตธรรมตรัสไว้ชอบแล้วนี้มาสั่งสอนพวกเรา ขอให้พี่น้องทั้งหลายปฏิบัติตัวให้จริงจัง ให้มีสารคุณต่อตัวของเราด้วยอำนาจแห่งธรรม เราจะเป็นคนมีคุณค่า เราจะทรงไว้ซึ่งความสุข เฉพาะอย่างยิ่งคือสามภรรยาต่างคนต่างมีความสุขความตายใจซึ่งกันและกัน นี่ละทรัพย์สมบัติอันล้ำค่าอยู่ที่ความรักกันตายใจซึ่งกันและกันด้วยอำนาจแห่งศีลธรรม นอกนั้นไม่มีอะไรรับรอง มีเงินเป็นล้าน ๆ ก็ไม่มีอะไรรับรองถ้าใจแตกเสียอย่างเดียว ถ้าใจไม่มีขอบเขตเสียอย่างเดียวเท่านั้นเสียหายหมด

คนเราอยู่ที่ใจ ใจที่มีศีลธรรมย่อมเป็นใจที่แน่นหนามั่นคง ย่อมเป็นใจที่เชื่อถือตัวเองได้ ถ้าใจขาดจากศีลจากธรรมเท่านั้นเชื่อไม่ได้ เป็นพิษเป็นภัยเผาไหม้ทั้งหมดนั้นแหละ คนนั้นก็ ๕ ผัว คนนี้ก็ ๕ เมีย ครอบครัวละ ๕ ผัว ครอบครัวละ ๕ เมีย ลองเอามาดูซิเพียงแค่มืองอุดรธานี หลวงตาบ่าวอยู่ในวัดนากลัวจะอยู่ไม่ได้มันจะพังไปหมดนั้นแหละ ถูกไฟเผาเอา คนนั้นก็เอาเรื่องนี้ไปยุ่ง คนนั้นก็เอาเรื่องนั้นไปยุ่ง ผู้หญิงก็จะเอาเรื่องผัวไปยุ่ง ผู้ชายก็จะเอาเรื่องเมียไปยุ่ง ผู้หญิงคนนั้นเป็นอย่างนั้น ผู้ชายคนนี้เป็นอย่างนี้ ไอ้หนูคนนี้เป็นอย่างนี้ ยุ่งไปหมดเลย แล้วเป็นยังไงอยากยุ่งไหมอย่างนั้น นี่ละคือความผิดศีลธรรมทำให้ยุ่งอย่างนี้

ความเป็นผู้มีศีลธรรมแล้วเอาเถิดว่าอย่างนั้นเลย เป็นก็เป็นด้วยกัน ตายก็ตายด้วยกัน ได้รักกันได้สนิทติดจมต่อกันแล้วเป็นอวัยวะเดียวกันแล้ว ชีวิตอันเดียวกันแล้ว เป็นก็เป็นด้วยกัน เออธรรมนี้เข้ามาผูกหัวใจเจ้าของมันจะไปไหนได้ นอกจากจะสร้างความสุขความสบายความตายใจให้เราทั้งหลายได้ครองเท่านั้น เราจะเห็นความสุขในระหว่างครอบครัวเหี้ยเรือนที่อยู่ด้วยกัน มีความสุขอย่างนี้ ไม่ใช่มีความสุขเพราะฟังเพื่อเทอหิมเป็นอย่างนั้น จำเอาพี่น้องทั้งหลาย

ถ้าเราอยากเห็นศีลธรรมมีฤทธิ์มีเดชมีศักดิ์ตามภาพ เราต้องนำธรรมะมาตัดกิเลส ตัณห์มันแกว ๆ ตัณห์มันคึกมันคะนองในหัวใจให้สงบลงซิ เราจะแสนสบาย อันนี้ปล่อยให้ แต่กิเลสเหยียบหัวคนทำลายคน ไปที่ไหนบ่นแต่เรื่องกิเลสทำลายคน ธรรมไม่เคยได้ ยินว่าทำลายใครที่ไหน ให้นำเอามาบำรุงหัวใจเรา บำรุงหน้าที่การงานการประพฤติ ปฏิบัติให้ดี การจัดการจ่ายการใช้การสอยถ้ามีศีลมีธรรมแล้วจะรู้จักประมาณ พอดีพอ งามตามกันไปหมด นี่ละโลกจะร่มเย็น คือโลกมีธรรมย่อมร่มเย็น ถ้าไม่มีธรรมแล้วใคร จะอวดดีอวดดี ว่าจะเก่งสามารถขนาดไหนก็ไม่พ้นไฟนรกจะเผาหัวใจทั้งเป็นนี้ไปได้

การแสดงธรรมวันนี้ก็เพื่อท่านสาธุชนทั้งหลาย ได้ยินได้ฟังข้อธรรมข้อธรรมไป ประพฤติปฏิบัติต่อตนเองในครอบครัวเหี้ยเรือนหน้าที่การงาน แล้วครอบครัวเหี้ย เรือนตลอดตัวของเราก็จะมีความร่มเย็นเป็นสุข และผาสุกสบายประสับประสานกันได้ ทั่วโลกดินแดน

ที่นี้ทางฝ่ายพระเราก็เหมือนกัน อันนี้จะอธิบายธรรมะให้พระท่านฟัง พอประมาณ ไม่อธิบายมากมายนักเพราะเวลานานแล้ว พระเราก็มีคุณค่าอยู่กับ หลักธรรมหลักวินัย ชีวิตของพระคือหลักธรรมหลักวินัย กิริยาอาการของพระที่ถูกต้อง ตามหลักธรรมวินัยนั้นแล คือพระเต็มภูมิ พระไม่ขาดบาทขาดตาเต็ง พระอย่างนี้ พระพุทธเจ้าท่านบวชให้เป็นพระ สมบูรณ์แบบในการบวช เรียกว่าสมบัติที่ท่านบวชนั้น ว่า สมบัติ ๕ วิบัติ ๕ นี้เราก็สมบูรณ์มาแล้วมาบวชเป็นพระ ที่นี้ให้พระเราสมบูรณ์แบบ ก็ต้องเป็นผู้มีหิริโอตตปปะ มีความละอายต่อบาปต่อกรรมทั้งหลาย ไม่กล้าล่วงเกิน และตั้งหน้าตั้งตาประพฤติปฏิบัติตัว ชีวิตของเราอยู่กับคุณงามความดี

เวลานี้เราสละทุกสิ่งทุกอย่างมาแล้วจากบ้านจากเรือน เราอาศัยคนอื่นเป็นชีวิต จิตใจ ปัจจัยทั้งสี่ได้มาจากศรัทธาญาติโยมทั้งนั้น อาหารบิณฑบาต ที่อยู่ที่อาศัย มีแต่ ญาติโยมเป็นผู้สนับสนุน คนดีมีอยู่มากมายที่จะสนับสนุนพระที่ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ ยังไงก็ไม่ตาย ถ้างल्पปฏิบัติดีปฏิบัติชอบแล้วใครก็เคารพใครก็เลื่อมใส ใครก็อยากกราบ อยากไหว้อยากบูชา ไม่ว่าท่านว่าเราหัวใจเป็นเหมือนกันเพราะหาแต่ของดีทั้งนั้น พระก็ อยากได้ของดี เพราะฉะนั้นจึงให้ต่างองค์ต่างประพฤติปฏิบัติตัวของเรา

การเดินจงกรมนั่งสมาธิภาวนานี้ท่านแสดงไว้แล้วในตำรับตำรา มีดาษตีนมาก ที่สุด ว่าเดินจงกรมคืออะไร ชำระจิตใจของตนที่มันคึกมันคะนองให้สงบผ่องใสภายใน จิตใจ นั่งสมาธิก็เหมือนกันชำระจิตใจให้มีความสงบผ่องใสเย็นใจ เห็นประจักษ์ภายใน จิตใจของเราตั้งแต่เริ่มสมาธิขึ้นไป สมาธิคือความสงบใจ ความสงบใจนี้เป็นที่ไหลรวม

ลงมาแห่งความสุขเย็นใจสบายอยู่นั้นหมด จากนั้นก็ใช้ทางด้านปัญญาพินิจพิจารณา เรื่องกฎของอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ไม่ควรจะไปเกาะไปเกี่ยวไปยึดไปถือในสิ่งใด สำหรับเราเป็นพระมีแต่จะสลัดโดยถ่ายเดียวเท่านั้น สลัดไปทุกสิ่งทุกอย่างด้วยอำนาจแห่งปัญญา เมื่อปัญญามีความเฉลียวฉลาดก็ย่อมสามารถที่จะปลดเปลื้องสิ่งทั้งหลายที่เคยยึดเคยถือได้ กลายเป็นใจที่ละเอียดเข้าไป ถึงกลับเป็นใจที่บริสุทธิ์วิมุตติพุทธโรเต็มดวงได้แก่ใจที่บริสุทธิ์

ในครั้งพุทธกาลท่านทรงมรรคทรงผล องค์ใดออกบวชไม่ว่าจะออกมาจากสกุล พระราชามหากษัตริย์ เศรษฐี กุฎุมพี พ่อค้า ประชาชน คนธรรมดา พอออกมาบวชแล้ว ได้รับการอบรมศึกษาจากพระพุทธเจ้าและครูบาอาจารย์ทั้งหลาย ส่วนมากมักเป็นพระอรหันต์ในครั้งนั้น ได้ยินได้ฟังแล้วออกปฏิบัติเดินจงกรมนั่งสมาธิภาวนา ในบ้านนั้นในเขานี้ แล้วปรากฏว่าองค์นั้นสำเร็จโสดา องค์นี้สำเร็จสกิทา องค์นั้นสำเร็จอนาคา องค์นี้สำเร็จพระอรหันต์ อยู่ในเขาลูกนั้นในถ้ำนั้นในเงื้อมผานั้น นี้ตำรับตำราทางเดินของท่านเพื่อบรมสุขแก่นักบวชทั้งหลาย เพราะนักบวชนี้ส่วนมากท่านมักจะหมายถึงธรรมชั้นสูงสุดเป็นสำคัญในครั้งพุทธกาล บวชเพื่อชำระกิเลสตัดมหาอาสวะให้หลุดพ้นโดยประการทั้งปวง

เพราะฉะนั้นขอให้พระลูกพระหลานของเราตั้งหน้าตั้งตาประพฤติปฏิบัติ ให้ดูหลักธรรมหลักวินัย ให้มีหิริโอตตปปะอย่างกล้าอย่างแข็งต่ออรรถต่อธรรม กระจ่าง กระจัดต่ออรรถต่อธรรม ก็เท่ากับมีการแข่งกระจัดต่อองค์ศาสนันแลไม่ใช่เป็นของดี ถ้าไม่เป็นของดีแล้วเราก็คงความเลวไว้ ไม่สมกับความเป็นพระของเรา เพราะฉะนั้นให้เหมาะสมกับความเป็นพระของเรา ต้องเป็นผู้มีศีล ให้ทรงไว้ซึ่งศีลทรงไว้ซึ่งสมาธิขึ้นไปโดยลำดับจนกระทั่งถึงปัญญาวิมุตติหลุดพ้น นั้นเต็มภูมิของเราเป็นพระ ที่บวชมาเพื่อความหลุดพ้นโดยแท้จริง

ในอวสานแห่งการแสดงธรรมนี้ขอพุทธานุภาพ ธรรมานุภาพ สังฆานุภาพ จงมาคุ้มครองท่านทั้งหลายให้มีความสุขกายสบายใจ และปราศจากโรคภัยไข้เจ็บ ให้ได้บำเพ็ญบุญกุศลสมภารด้วยความขยันหมั่นเพียร ด้วยความอุตสาหะพยายาม ผลที่พึงได้รับทั้งหลายจะเป็นสมบัติของท่านแต่ละรายๆ แล้วบุญนี้จะส่งเราให้ไปถึงจุดที่หมายปลายทางได้แก่พระนิพพาน จึงขอให้พี่น้องทั้งหลายได้ทำความอุตสาหะพยายามประพฤติปฏิบัติ กำจัดสิ่งที่จะเป็นภัยต่อการบำเพ็ญความดีทั้งหลายออกไปเรื่อย ๆ และ

อุตสาหกรรมสร้างชาติให้หนาแน่นขึ้นโดยลำดับ ความสุขความเจริญจะเป็นของพี่น้องทั้งหลายโดยถ่ายเดียว

จึงขอยุติการแสดงธรรมลงเพียงเท่านี้